

Izdanje: 02 ~ 01/06 /2015

Balkan PERSPECTIVES

Časopis o suočavanju s prošlošću

HEROJI
NAŠEG
VREMENA

..... 5

PRIČA
o
ĐORĐU I SALIHU

..... 10

HEROJ - NULA?

..... 12

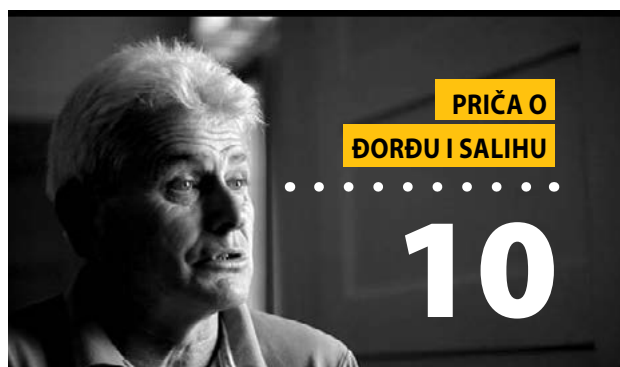
Nepoznati Heroji

- 03. EDITORIAL**
- 04. VOX POP : KO JE HEROJ ZA VAS?**
- 05. HEROJI NAŠEG VREMENA**
- 06. MORALNA HRABROST: PUT KA IZGRADNJI MIRA**
- 08. KONCEPT HEROIZMA U FILMU U SRBIJI DANAS**
- 10. PRIČA O ĐORĐU I SALIHU**
- 11. ZANEMARENI VOJNI BJEGUNCI VOJVODINE**
- 12. HEROJ - NULA?**

- NEZNANI SRPSKI DEZERTER, HEROJ KOME NIKAD NEĆE OPROSTITI 14.**
- GORAŽDE: HEROJI BITKE ZA RANJENIKE 16.**
- NIKADA NISAM MISLILA DA MOGU BITI OVAKO HRABRA 18.**
- ZA HANU, BUDUĆE PRIČE IZ PROŠLOSTI 20.**
- NOVOSTI 23.**
- IMPRESUM 24.**

**ZANEMARENI
VOJNI BJEGUNCI VOJVODINE**

11

Uvodni članak

• Priština, Kosovo,
• Maj 2015

Dragi čitatelji i čitateljice,

Princ na bijelom konju, tihi, tamni vitez koji se bori protiv zla, jaki i visoki polubog iz starih mitova – priče su o herojima koje se oduvijek pričaju. One nude utjehu i uvjeravaju nas u pobjedu dobrog nad zlom. U vremenu konflikta i rata teško je razlučiti ove slike. Onaj koji je za nekoga heroj za drugog je najveći neprijatelj. Ko onda odlučuje o tome ko je dobar a ko loš čovjek?

Mi smo pod velikim utjecajem narativa naših društava i onih koje smatramo herojima kao rezultat ovih subjektivnih priča. U ovom broju časopisa *Balkan.Perspectives* dovodimo u pitanje stereotipni imidž ratnih heroja i počinjemo potragu za alternativnim herojima – alternativnim herojima koji su rijetko smatrani herojima, koji su vrijeđani kao izdajice i špijuni. Njihovo herojstvo leži u borbi protiv predominantnog diskursa mržnje i ksenofobije i ispoljavanju građanske hrabrosti u trenucima kada su svi drugi odlučili da okrenu glavu i gledaju u drugom smjeru. Stoga svako od nas može postati herojem na osnovu herojskog čina. Tako što nećemo okrenuti glavu. Tako što ćemo se boriti za one kojima je potrebna pomoć.

Herojstvo je u većini slučajeva trenutna odluka. Nijedna osoba se ne ponaša kao heroj u svakoj situaciji. Osoba u jednom trenutku može djelovati hrabro i altruistično, a već u sljedećem kukavički i sebično. Narativi bezgrešnih heroja nastaju tek nakon njihovih djela, njihove priče se prepričavaju uvijek iznova, postaju statične i rijetko se dovode u pitanje.

Kako bismo razbili ovaj šablon, naša potraga za ovim narativima i alternativnim herojima u ovom broju časopisa *Balkan.Perspectives* počinje pokušajem da se prodre u srž pojma herojstvo, a posebno definicije ovog pojma na Balkanu. U glavnom članku, Biljana Vankovska navodi da postoji potreba za herojima i vrlinama. Međutim, ona također kritikuje, navodeći da „stvarni heroji“ nisu prepoznati u društvu koje još uvijek uglavnom slijedi nekadašnje ratne vođe.

Prikupili smo brojne priče o pojedincima koji su odlučili da izlože sebe riziku kako bi se borili protiv nasilja, mržnje i rata. Priča o Đorđu i Salihu iz Bosne i Hercegovine pokazuje da prijateljstvo može nadići granice stvorene na osnovu etničke ili nacionalne pripadnosti ili politike. Dio prostora također posvećujemo pitanju na koji način se odaje počast određenim herojima i kako se njihova važnost mijenja tokom vremena. Na nekadašnje nacionalne heroje u današnjem vremenu se ponekad zaboravlja.

U jednom intervjuu Gordan Kičić i Nikola Pejaković govore o svom filmu “Ustanička ulica“, koji se bavi potragom za ratnim zločincem i nekadašnjim herojem u Srbiji, i objašnjavaju na koji način vežu pojam herojstva s ovom temom.

Priče o alternativnim herojima šalju pozitivnu poruku o ljudskoj ljubaznosti i suosjećanju. Ovim izdanjem želimo dati novu perspektivu na način na koji im se odaje počast i prikupiti interesantne uvide u teme koje su vezane za proces suočavanja s prošlošću. Nadam se da ćete uživati u čitanju drugog broja časopisa *Balkan.Perspectives* i da će vam to koristiti.

Srdačan pozdrav,
• Maike Dafeld, Glavne uredinca

Bosna i Hercegovina

Herojstvo je kada sebe staviš u drugi plan.”
Mirza, 20

Herojstvo je, barem danas, postupiti ispravno bez obzira na to što to “ispravno” okolina ne doživljava kao takvo. Heroji ne tuku svoje žene. Heroji ne tuku nekoga ko je dio LGBT zajednice. Heroji ne ismijavaju žene koje nose maramu, hidžab, burku. Heroji danas u BiH su oni koji vjeruju u/ grade građansku BiH.

Mladen, 26

Heroj je svako ko zarad višeg dobra rizikuje da izgubi nešto svoje. Herojstvo = nesebičluk!

Nataša, 24

Kosovo

Nije uvijek nužno da neko spasi princezu od zmaja da bi bio heroj. Svako ko vas motivira i potiče vas na ostvarenje vaših snova ili postizanje vaših životnih ciljeva je heroj. Herojstvo je kada to radite za druge.

Avdyl G., 21

Ja bih rekao da je heroj osoba koja napušta svoju zonu ugone i govori istinu o onome u što vjeruje, čak i ako nema odobravanje ili podršku drugih. Heroj bira ono u što vjeruje i ne slijedi jednostavno slijepo ono što je lako ili ono što određuju drugi. Heroj je osoba koja se ne boji da će ostati sama. On/ona bira ‘ispravno’ umjesto ‘lakog’.

Besnik L., 30

Za mene je heroj na Kosovu svako ko bilo na osnovu vlastitih napora ili svoje pozicije moći daje dodatnu vrijednost životima ljudi koji ga okružuju. Osoba koja, okružena smogom zločina i korupcije, diže svoj glas i bori se u ime mnogih.

Gent F., 22

balkan.perspectives

Ko je heroj za vas?

Srbija

Heroj je neko ko je svesno ili nesvesno spreman da rizikuje sopstveni život kako bi spasio tuđi, u nekoj planski osmišljenoj aktivnosti ili kao spontani odgovor na trenutnu, novonastalu situaciju. Biti heroj takođe znači i suočavanje sa problemima koji nas svakodnevno okružuju. Možda će zvučati kao kliše, ali herojstvo leži u svakom od nas i samo čeka pravo vreme da se probudi.

Andrija Jović, 25

Za mene je heroj osoba koja interes drugih osoba stavlja iznad svog interesa, često i uprkos životnim okolnostima, čineći to bez potrebe za ličnim isticanjem i dobijanjem priznanja za učinjeno. To je osoba koja je u stanju da žrtvuje svoju dobrobit za dobrobit drugih. Takvi heroji su značajni naročito u današnje vreme kada materijalno kod mnogih ljudi nadvladava duhovno, kada se ističu pohlepa i zavist, kada se ljudi boje jedni drugih. Takvi ljudi bude mi nadu da ova naša civilizacija ipak može da opstane.

Mirjana Pantić, 53

Makedonija

Za mene je heroj osoba kojoj se divim zbog njenih djela.

Elena I., 43

Heroj je osoba koja zna kako se postaviti u određenim situacijama i koja ima istinski utjecaj na društvo.

Rametulla A., 39

Heroj je muškarac koji uprkos cjelokupnoj svojoj patnji i tuzi nije rekao niti riječ. A ipak, svojim očima punim žalosti rekao mi je toliko puno toga, i čak je pokušao da me nasmije.

Goran S., 40

HEROJI NAŠEG VREMENA

S obzirom na otvorene rane ratova i konflikata u periodu 1991-2001. i jake indikatore za slabost zemalja na zapadnom Balkanu, potreba za herojima i vrlinama je više nego očigledna u regiji. Ali ko su heroji našeg (poslijeratnog) vremena? Idu li njihovo herojstvo i vrline ruku pod ruku?

Jedan poznati odgovor iz „Vrlog novog svijeta“ Aldousa Huxleyja kaže: „Dragi moj mladi prijatelju, civilizacija apsolutno ne treba plemenitost i heroje. To su simptomi političke neučinkovitosti. U dobro organiziranom društvu kao što je naše niko nema mogućnost da bude plemenit ili heroj.“ Iako ovaj roman opisuje distopiju, situacija poput ove treba biti zadnja stvar koje se građani zemalja bivše Jugoslavije trebaju bojati. S obzirom na nezacijeljene rane iz ratova i konflikata iz perioda od 1991. do 2001. godine i jasne indikatore postojanja slabih država, potreba za herojima i hrabrošću čini se više nego jasnom. Ali ko su heroji našeg (postkonfliktnog) vremena? Idu li njihovo herojstvo i vrline ruku pod ruku?

Istina je tužna: naši dani liče na one o kojima je Vladislav Petković Dis pjevao 1910. godine, a za koje Dubravka Ugrešić kaže: „Vrijednosti su promijenile znamenje preko noći: ubice su postale heroji, obični lopovi su postali poslovni ljudi, a polupismeni nastavnici ministri kulture.“

Svaka osoba koja se bavi mirom i konfliktima, a posebno pomirenjem i oprostom, iz ljudskih ili profesionalnih razloga, primijetiti će da u svim ovim zemljama postoji prenapuhavanje „heroja“. Prvo su bili junaci čitalaca nove historije, rehabilitirani ratni zločinci i politički kriminalci nekadašnjih „slavnih vremena“. Zatim su se javili novi generali, pukovnici, volonteri i čuvari koje su slijedili ljudi koji su ponekad željeli, a ponekad vjerovali da se moraju odazvati pozivu zemlje ili nacije. Ratni konflikti su prošli, a mnogi od ovih ljudi su postali dio establishmenta, uz izuzetak onih koji su odslužili svoje vrijeme pa su stoga odloženi na margine društva, baš kao što bacamo beskorisno smeće. To je paradoks, ali kako vrijeme prolazi (isto tako se javlja zaborav ili nove generacije koje uče od novih čitalaca odrastaju), te baš kao što ističe zatvorska kazna osuđenika u Hagu, na isti način se broj današnjih živih „heroja“ povećava. Ovi zadnje navedeni su, zapravo, najočigledniji primjer da ideologije koje su dovele do krvavog raspada Jugoslavije nisu poražene bez obzira na brojne žrtve. Od Hrvatske do Makedonije, od Srbije do Kosova, optuženi pred Haškim tribunalom su u pravilu prvo predstavljani kao žrtve i heroji, a nakon suđenja su se, bez obzira na činjenicu da su proglašeni krivim, vratili kući, gdje su dočekani kao vitezovi i mučenici.

Ako ćemo iskreno, iza obimnog i pompozno dočeka na glavnim trgovima je uvijek stajala jaka partijska logistika. Ovi ljudi nisu zaista dobili stvarnu slobodu: niti su se pokajali, niti su tražili oprost od

svojih žrtava, niti su bili oslobođeni od svojih političkih vlasnika (od kojih su neki pokrili troškove njihovog suđenja). Sada su aktivni kada za to postoji potreba, stojeći pored svog političkog lidera kada mu je potrebna patriotska aureola. Svaka od republika bivše Jugoslavije ima takve „heroje“, koji još uvijek imaju potencijal da uzburkaju i potaknu emocije kod onih koji ih brane ili kod javnosti. Iako u stvarnosti njihova moć da potaknu emocije zapravo nije tako jaka, oni su nedodirljivi za javnu kritiku, čak i za predstavljanje njihove stvarne uloge u ratovima u kontekstu njihovih vlastitih djela.

O herojima (bez znakova navoda), pravim herojima, ne piše se, ili ih se zaboravlja, ili su oni sami još davno odustali od svega i povukli se u samoću. U ovim vremenima – lošim vremenima, kada su mnogi odlučili da stanu na određenu (etničku) stranu ili podignu oružje protiv nevinih civila, oni su bili „kukavice“. Oni su ili dezertirali, ili su se založili za svoje komšije (poput Srđana Aleksića), ili su bili mirovni aktivisti. U vrijeme opće mržnje i paljbe ti ljudi su pokazali da je najveći herojski čin briga za druge, slabije i drugačije. Za razliku od „heroja“ (sa znacima navoda), oni su obično ostali anonimni. Nemaju uniforme, nacionalne simbole ili medalje. Njihove patnje i rizici kojima su se izložili čekaju na našeg balkanskog Howarda Zinna koji će napisati historiju s pričama „običnih ljudi“, za one koji su zapravo bili promoteri tako važnih ali ugroženih vrijednosti poput empatije, sućuti, razumijevanja i posvećenosti.

Koncept iza ideje heroja – koji se predstavlja kao čovjek posebnog kalupa, s posebnim, izvanrednim sposobnostima – u potpunosti je neravno prava. Ta ideja je prihvatljiva za one koji imaju potrebu za spasiocem ili one koji iza njegovog „herojskog“ imena kriju svoje vlastite male ili velike grijeha i nedjela. Pored osoba koje se proglašavaju „herojima“, za koje su vjerovatno napisane stranice u novim knjigama historije, a po svoj prilici postoji i odgovarajuća scenografija, personificirana u brojnim spomenicima i memorijalima za heroje nedavnih ratova. Ne samo da oni trebaju ovjekovječiti sjećanja na ratove nego predstavljaju i „obilježja“ naše teritorije, za razliku od one koja pripada neprijatelju. Pjesnik (Branko Miljković) rekao je da kada bi ljudi bolje poznavali svoje vođe, onda bi trgovi sigurno bili bez spomenika. Već je kasno za heroje prošlosti, ali pitanje je jesu li ljudi spremni prepoznati stvarne heroje, od kojih mnogi žive tiho pored njih? Šanse da se to desi su vrlo male, ali samo na taj način je moguće naučiti nešto o herojima mira, za razliku od heroja rata.

• • •

Biljana Vankovska je univerzitetska profesorica, iskusna aktivistica civilnog društva i stručnjakinja za pitanja suočavanja s prošlošću. Ona je bila jedna od prvih osoba koja je javno promovirala inicijativu REKOM u Makedoniji (2011-2014).

MORALNA HRABROST: PUT *ka* IZGRADNJI MIRA

Projekat Centra za postkonfliktna istraživanja (PCRC), „Obični heroji“, multimedijalni je projekat izgradnje mira koji objedinjuje priče spašavanja i moralne hrabrosti, s ciljem promoviranja pomirenja i međuetničke saradnje podijeljenih bosanskohercegovačkih građana, građanki i mladih.

Projekat je inspirisan pričama pojedinaca koji su odbili dopustiti etničkom, religijskom ili nacionalnom identitetu da diktira njihove postupke u vrijeme masovnih zločina. Oni su rizikovali sopstvene živote da bi zaštitili druge od kolektivnog nasilja, razjedinjujuće propagande i ekstremnih prijetnji. PCRC objedinjuje lekcije naučene iz ovih priča i koristi ih kao alat i inspiraciju za prevazilaženje postojećih stereotipa i predrasuda u BiH.

Moralna hrabrost: Put ka izgradnji mira

Obični heroji dolaze iz svih sfera života i posjeduju moralnu hrabrost. Moralna hrabrost znači raditi ono što je ispravno bez obzira na posljedice. Obični heroji ovog projekta svjesno su odlučili pomoći drugome, često ne znajući kojoj religiji ili etničkoj grupi ti ljudi pripadaju. Svi heroji projekta svoja djela ne opisuju niti smatraju posebnim. Često pitaju: Šta sam drugo mogao/mogla uraditi?

Pričanje priča i model dijeljenja ličnih priča i primjera o samožrtvovanju za "drugog" također promoviraju ljudsku sposobnost da se identifikuju s "drugim" i pomažu prevazići negativne percepcije, stavove i ponašanja prema članovima drugih grupa. Fokusirajući se na ove često previdene priče iz prošlosti, projekat propagira alternativnu i kompleksniju interpretaciju bosanskog rata koja ne mari za etničke podjele kao prirodno stanje postojanja. Dijeljenje ličnih priča omogućava aspekt empatije, dok u isto

vrijeme ruši uvjerenje o ekskluzivnom pravu na patnju. Slušanje tuđih priča smanjuje uobičajeno uvjerenje da je nečija grupa jedina žrtva. Međugrupni kontakt djeluje kao snažan alat u prevazilaženju dehumanizirane percepcije drugog. Ova vrsta interakcije može pomoći izgradnju novih odnosa i stvoriti nove mreže koje prevazilaze etničke podjele koje trenutno postoje u BiH.

Podaci iz inicijalnog istraživanja o moralnim primjerima u procesu pomirenja pokazuju da je vjera u pomirenje među mladim ljudima povećana nakon što su izloženi pričama o herojskim pomagačima u postkonfliktnom okruženju u BiH. Zoran, mladić iz Metkovića, kaže: "Ovo je najbolji primjer kako, u ovako groznim situacijama, osoba može ostati čovjek i može biti vođena internim instinktima koji ne dozvoljavaju nijednoj religiji, ideologiji ili etničkoj različitosti da promijene ko ste."

Koristeći se primjerima običnih ljudi koji su doprinijeli miru, projekat otkriva da je pomirenje moguće. K tome, promovirajući rad takvih ljudi, projekat služi da izgradi njihove kapacitete da utiču na pozitivne promjene u bosanskom građanskom društvu. PCRC vjeruje da će dijeljenje priča kao što su ove ohrabriti obične ljude da djeluju pozitivno kao nosioci društvene promjene u sadašnjosti, i dalje razbijajući barijere etničkih podjela u lokalnim zajednicama širom BiH.

Gospođica Leslie P. Woodward

je suosnivač i projektni direktor u Centru za postkonfliktno istraživanje (PCRC). Njena prethodna iskustva uključuju rad u Centru za održivi razvoj i međunarodni mir (SDIP) na razvoju i izgradnji mirovne i državne strategije za Somaliju te poziciju istraživačkog menadžera na Liderskom institutu Novog Sudana (LIONS).

KONCEPT HEROIZMA U FILMU U SRBIJI DANAS

Heroizam je koncept koji je u Srbiji i na Balkanu dosta bitan, pa je zbog toga tema i u filmovima. U intervjuu za Balkan.Perspectives, Gordan Kičić, poznati srpski glumac i producent, i Nikola Pejaković, glumac, scenarista i muzičar, pričaju o konceptu heroizma u njihovom filmu „Ustanička ulica“, kao i u Srbiji generalno.

Šta za Vas znači pojam heroj?

Pejaković: Heroj je svako ko živi suprotno nakaznim pravilima i običajima ovog vremena, svaki Božiji čovek je, na neki način, heroj ako ne laže, ne krade, ne ubija, ne vara, nije preljubnik, nije gad, nije egoista; misli o sebi da je prosečan i običan, gori od drugih, i voli i svoje neprijatelje. To je heroj. Nađi mi ti sad nekog takvog ako možeš.

Gospodine Kičiću, kako ste Vi došli do toga da se bavite ovom temom (tužilaštvo za ratne zločine), jer to baš i nije neka popularna tema?

Kičić: Ne, nažalost nije. Nigde sud za ratne zločine nije popularna stvar s obzirom na to da sude, između ostalog, i „svojima“. Ja sam se zanimao za tu temu kad su se ti ljudi, ti tužioci (Vladimir Vukčević i Bruno Vekarić), prvi put pojavili i bili jako prisutni u medijima. Bila je jako loša emocija prema njima. Mene je jako zanimalo kako oni rade, kakvi su to slučajevi.

Meni se čini da su glavni junaci filma, tužilac Dušan Ilić i zločinac Sredoje Govoruša, tragični heroji.

Kičić: Da, tako je. Na taj način su povezani. Svi ti likovi u priči su tragični. Sudbine tih ljudi koji su učestvovali u ratu, da li direktno ili indirektno, tragične su. Njihove porodice su uništene, njihovi životi su uništeni, dakle svi su oni tragični ljudi. Ti tužioci koji se bavi time žive tu prošlost, tu neku nesreću koja se evidentno desila, a njihovi životi su jako sjeban. Ti ljudi su robovi svog posla, a pristup koji oni imaju prema svom poslu je junački. U filmu pričamo te male ljudske priče, kao, tužilac ima posao i porodicu, a i zločinac ima posao i porodicu. I jednom i drugom je žena trudna, i tu se vidi da oni, kao i svi mi, imaju svakodnevene probleme, da trpe itd.

Pejaković: Oni su dramski likovi, osobe koje imaju sukob sa sobom i okolinom. Nisu nikakvi heroji, jer herojstvo nije reakcija na problem, jer svako reaguje kad ga zasvrbi, već je herojstvo, ako ga i ima, promena sebe, menjanje svojih loših osobina, egocentrične individualnosti u novu ličnost, sabornu, skromnu i smirenu, bez neke lične muke i nesreće koja te na to primorava. Ne verujem u revoluciju. Histeričnih revolucionara, pravednika koji kritikuju sve osim sebe, imamo na izvoz. A smirenih i sposobnih Srba ima malo. Govorim Srba jer su likovi iz „Ustaničke“ – Srbi.

Da li su takvi ljudi, dakle veterani, bez obzira na to šta su učinili, heroji jer moraju da žive sa tim strašnim sećanjima svaki dan do kraja života?

Pejaković: Nisu heroji. Oni samo imaju priliku da se očiste kroz patnju. Da shvate, da ukažu drugima, da pošalju opomenu generacijama koje dolaze i ljudima oko sebe. Svako ima svoj pogled na rat u SFRJ. Tako i ja. Bez obzira na taj pogled, rat je donio smrt, bol, očaj, depresiju i beznadežnost. Mržnja je rasla i bila prisutna uvek. I sad živimo s tim; neko je uništen, a neko se oporavlja. Ljudi koji su bili na prvim linijama, izuzimajući krvnike i zločince, razumeju jedni druge dobro, bez obzira na kojoj su strani ratovali. Rat je strašan, i mi koji ga nismo osetili na taj, najdirektniji način, nemamo prava da pričamo o tome, jer ne razumemo. Ne možemo da razumemo o kakvoj se tačno traumi radi. Ratnu traumu poznaju samo oni koji je imaju i bore se s njom.

Veliki deo identiteta jugoslovenskog naroda odnosno jugoslovenske države bili su heroji iz Drugog svetskog rata. Kakva je Vaša percepcija tih heroja, npr. Tita, danas?

Pejaković: Mislim da su nebitni. Heroji nisu, to je sigurno. Komunizam je mala šibcarska

prevara, koja je puno koštala. A jugoslovenstvo je zabluda. Žao mi je naših ljudi koji su pošli za tim mešetarima zla.

Druge ličnosti iz tog perioda, npr. Dragoljub Mihailović, u Jugoslaviji uopšte nisu bile videne kao heroji, već kao zločinci. Sada je, međutim, Mihailović heroj za mnoge ljude. Kako je došlo do te promene u javnom mnenju?

Pejaković: Istinu su pokušali da sakriju, i ona sada izlazi na videlo. Naravno, opet iskrivljena, idealizovana, frizirana, obrađena... Ljudi traže istinu na pogrešnom mestu. Ništa nije crno-belo. I istorija, zvanična istorija, puna je podvala i laži, to je bar danas vidljivo i jasno, pored interneta i TV-a. Lako se prepoznaju spinovi i lažne vesti, činjenice koje to nisu, zvanične presude koje su donesene pod političkim pritiskom. E, sad, ako je to nama danas jasno, ne vidim ko to pametan može da stavi ruku u vatru da toga nije bilo i ranije.

Pre neki dan se pojavila anketa čiji je rezultat da više od 50 odsto Srba npr. Ratka Mladića i dalje smatra herojem. Da li je potrebno suđenje da bi se takav stav među ljudima promenio?

Kičić: Ne, ja mislim da je to jedan endemski

problem zato što ljudi ne znaju istinu, ne znaju šta se zaista dešavalo, i mi, kao i svaki narod, imamo taj problem. Moja ideja nije bila da ja promenim stav u narodu, koji se svakako teško menja. Meni je bila ideja da postavim te likove tako kakvi jesu, jer su oni svi sjebani, zato što su svima njima životi uništeni, a onda je meni pitanje samo: „zašto?“ Zašto se sve to desilo kad smo mi kao narod u staroj Jugoslaviji 50 godina živeli zajedno? Kad je pukla ta država, svi smo mi imali krizu identiteta. Jako je to nesrećna stvar, generalno. Nikome nije lako, u svim zemljama bivše Jugoslavije.

A ko nosi odgovornost za sve što se desilo?

Kičić: Pa sigurno je da narod nije kriv. Ne, odgovornost je individualna. Odgovornost imaju ti ljudi koji su tada bili na funkciji. Pored toga, proces suočavanja sa prošlošću je jako težak i bolan proces, jer niko ne zna šta se tada zaista desilo. Pazi, u Nemačkoj se suočavanje sa prošlošću posle Drugog svetskog rata shvatilo kao društvena odgovornost. To je bio stav nemačke države. Toga ovde nije bilo, ni dalje nije stav države, a ni u Jugoslaviji nije bio. Nažalost.

Politički triler „Ustanička ulica“ prikazuje mladog i ambicioznog tužioca za ratne zločine, Dušana Ilića, u njegovom nastojanju da pronade zadnjeg živog člana paramilitarne jedinice iz jugoslovenskih ratova i dovede ga pred lice pravde. Kako se približava osumnjičenom, Ilić shvata da je i sam deo zavere, te da se u konačnici zapravo bori protiv struktura starog i korumpiranog sistema, i to na vlastiti trošak.

• • • • •

Intervju je pojedinačno vođen sa gospodinom **Kičićem** i gospodinom **Pejakovićem**. Intervjue je vodio **Johannes Rueger**.

PRIČA O ĐORĐU I SALIHU

*U Bijeljini dvoje ljudi je odlučilo da ne šire mržnju, ali i da prevaziđu etnocentričke barijere .
Proces je kulminirao kada je Đorđe pomogao Salihu da se pusti iz logora .*

I wish to live normaly, like I did in the Yugoslovenian system.

Slike **Mirko Pincelli**

• • • balkan.perspectives

Tatjana Milovanović je projekt menadžer i koordinator pripravnika u Centru za postkonfliktna istraživanja (PCRC). Završila je Srednju medicinsku školu i sada se nalazi na studijama Pravnog fakulteta Univerziteta Istočno Sarajevo. Već sa 13 godina počela je da volontira u više omladinskih organizacija u svom rodnom gradu, a od 2010. godine redovno je uključena u različite projekte razvoja zajednice. Uživa da radi na projektima koji uključuju mlade ljude u BiH i veliki je borac u zaštiti i promociji prava djece i mladih. Jedan je od glavnih likova u PCRC-jevom dokumentarnom filmu „Uspomene 677“.

Prvog aprila 1992. godine srpske paravojne postrojbe su upale u Bijeljino i nasilno preuzele vlast u tom gradu. Od juna te iste godine, pa do kraja okupacije, većina zatvorenika je bila zatvorena u logoru „Batković“. Procjenjuje se da je oko 4.000 civila bošnjačke i hrvatske nacionalnosti prošlo kroz taj ozloglašeni logor.

Salih Hamzić (58) je najveći dio svoga života proveo u Bijeljini i bio je jedan od zatvorenika u logoru „Batković“ tokom 1995. godine. Sjeća se kako su vojnici jednog jutra došli po njega i bez puno pitanja ga odveli u logor, gdje je bio zatvoren 45 dana.

Oni koji se sjećaju Bijeljine u doba Jugoslavije nazivaju je “malom Bosnom”. „Inače smo bili dobri sa svim komšijama muslimanima, pošto je ovo ‘mješovit’ kraj. Nismo uopšte razmišljali o tome šta je ko po nacionalnosti i vjeri“, riječi su kojima se svog života prije 1992. godine, u Bijeljini, sjeća Đorđe Krstić. Đorđe se takođe sjeća početka aprila 1992. godine kao perioda zastrašivanja i protjerivanja velikog broja nesrpskog stanovništva sa područja opštine Bijeljina.

Momenat koji će Salih Hamzić zauvijek pamtit, najviše od svih 45 dana provedenih u logoru „Batković“, bio je kada je po njega došao jedan od vojnika i rekao mu da je oslobođen. „Kada sam izašao, na prijavnici sam ugledao svoju sestru i Đorđa Krstića. Ne mogu opisati taj trenutak, kao da je u meni nešto puklo. Isto kao da sam se ponovo rodio, i od te dragosti sam počeo da plačem“, kaže Salih.

„Jedni su zatvarali, drugi su oslobađali. Zbog toga kažem da nisu svi ljudi isti i zato ih ne treba mjeriti po vjeri i po naciji, nego po dobru i po zlu. Ne razmišljajući mnogo o tome šta čini i koje posljedice bi mogao da trpi zbog svojih postupaka, Đorđe Krstić je reagovao onako kako su ga od malih nogu učili njegovi roditelji, a to je značilo da pomogne čovjeku u nevolji“, dodaje Salih

Zajednička poruka koju ova dvojica danas nerazdvojnih prijatelja, ispijajući popodnevnu kaficu, šalju svojim sugrađanima je: To je bio jedan nesretni period koji treba da ostavimo iza sebe i o tome ne razmišljamo. Trebalo bi da se okrenemo radu, da pokušamo da stvaramo, a ne da rušimo.

Danas se pojam herojstva čini mitskim, ali to nije ništa drugo do osmijeh upućen potpunom strancu, pomoć starici pri prelasku ulice, ili popodnevna kafica sa starim prijateljem.

•
•
•
•
•

ZANEMARENI VOJNI BEGUNCI VOJVODINE

•
•
•
•
•

Priče ljudi koji su odbili da se bore u srpskoj vojsci su zanemarene od strane modernog srbijanskog društva unatoč činjenici da bi njihove priče mogle poslužiti kao pozitivan primer.

Pre izvesnog vremena sociološkinja Janja Beč dala je ideju za inicijativu da se negde na teritoriji Vojvodine podigne spomenik dezerterima. U skladu sa stanjem u kome već predugo živimo, a koje predstavlja gotovo apsolutno iščašenje pojma vrednosti, na ovu ideju se ćutalo. Bitniji su nam neki drugi „heroji“, i zapravo samo za njih i znamo.

Ogroman broj onih koji su rekli ne sveopštem ludilu zahuktane ratne mašinerije nisu zavredeli ni pasus u udžbenicima srednjih škola u Srbiji. Demokratskoj i proevropskoj. Dvesta hiljada muškaraca, najviše Vojvođana, u čijim je rukama moglo biti oružje, opredelilo se za život umesto ratovanja. Za ulice različitih svetskih gradova umesto ratišta. Za poslove koje nisu ni sanjali da će raditi umesto onoga za šta su školovani i obučavani. Ljudi koji nisu nužno bili aktivni antimilitaristi, niti verovali da se protiv tadašnjeg režima treba boriti, zapravo su činili herojsko delo.

Odbijanjem polaska u rat, organizovanim ili individualnim otporom ratu, nepravedno su izgubili svoje mesto u kolektivnoj memoriji stanovništva, a to ne bi smelo biti tako. Zašto? Zato što njihove priče nose potencijal za doprinos katarzi i isceljenju ovog društva, kao što su pre dve decenije njihove odluke umanjile potencijal za još crnji bilans samog rata.

Željko Stanetić direktor je nevladine organizacije "Vojvođanski građanski centar" (VGC), novinar i borac za ljudska prava iz Novog Sada.

HEROJ - NULA ?

-
-
-
-
-
-
-
-
-
-
-

Hani, A.: Novembar, 2013. Grafit u Vodnjanskoj ulici, Skoplje, Makedonija.

Sadržaj fotografije: Grafit se zove „Heroji su vječni“. Potpisuje ga Johan Tarqullovski, osoba koju je Haški tribunal osudio za ratne zločine. Grafite poput ovog je pretežno moguće naći u oblastima u kojima živi većinska makedonska etnička zajednica. Neko je izbrisao prezime „Tarqullovski“ s njih i zamijenio ga imenima poput Johanna Sebastiana Bacha, Johannesa Brahmsa i slično.

Hani, A.: Novembar 2013. Grafit u Vodnjanskoj ulici, Skoplje, Makedonija.

Dakle, počelo je ovdje negdje u blizini – riječ po riječ, svađa po svađa, nasilje po nasilje, a onda se proširilo u oružani konflikt pred očima generacije koja je imala priliku uživati samo u par blagodati socijalističkog režima i koja nije bila u stanju razumjeti da je to, zapravo, bila diktatura. Ja ih zovem tranzicijskom generacijom, san mladih ljudi koji su u određenom trenutku duboko osjetili promjenu sa „bratstva i jedinstva“ ka rasizmu i ekstremnom etnocentrizmu. Život koji je bio predvidiv postao je nepredvidiv. Osobe koje su do jučer bile tolerantne prema drugima počele su se međusobno vrijeđati koristeći jezik nasilja koji je korišten u vrijeme kada su države uspostavljene, vjekovima ranije – rasistički i nacistički jezik. Svi su počeli sanjati život bez drugih; svi su počeli sanjati o nezavisnosti, poput izrazito jake želje djeteta da dobije prvi bicikl.

Tek nešto prije nego što se sve srušilo počeo sam razumijevati svijet, sanjati o savršenoj ljubavi i stalnim avanturama. A onda: BUM! Postao sam nečija meta, i upravo tako sam i sam počeo gledati druge – kroz dvogled. Oni koji su sve do nedavno promovirali „bratstvo i jedinstvo“ nisu mi dopustili da naučim svoj, maternji jezik, štaviše, bilo mi je zabranjeno da koristim svoj jezik u državnim institucijama, za koje su tvrdili da su njihove. Tražili su od mene da se preselim u državu koju nikada ranije nisam vidio. Dobio sam želju da saznam više; počeo sam postavljati pitanja i istraživati, i uskoro sam razumio zašto moje ime nema nikakve veze s mojom nacijom ili vjerom, zašto nisam bio u stanju razgovarati sa svojim ocem na svom, maternjem jeziku, kada smo provodili vrijeme u njegovoj kancelariji u zgradi općine, zašto nisam znao ništa o prošlosti svoje nacije, zašto

nije bilo nijednog nacionalnog simbola u našim domovima, zašto mi dok sam bio dijete nisu dozvoljavali da zbijam šale o Titu, zašto je otac mog prijatelja bio u zatvoru.

Nisam želio biti broj uklesan u mermeru, tako da sam odlučio upozoriti sve ljude. Shvatio sam da problem leži u bolesnim glavama ljudi koji u novom demokratskom političkom sistemu vide priliku da se brzo obogate tako što će ukrasti sve ono što je preostalo iz prethodnog režima. Nas su htjeli zaraziti istim tim virusom. Ja sam odlučio da promijenim svoj pogled, da ne gledam druge kroz dvogled, htio sam da ih gledam srcem i glavom. Uskoro sam počeo da se bavim nečim za što sam smatrao da će dovesti do ekonomskog blagostanja i mira; počeo sam se baviti iskrivljenim pogledima i percepcijama na „druge“. Počeo sam se baviti mirom. Na taj način sam postao špijun i izdajnik zajednice kojoj sam pripadao i vječni neprijatelj i krivac zajednice kojoj nisam pripadao. Postao sam prijatna za one koji čak i danas profitiraju od patnje siromašnog stanovništva. Nisam bio očajan jer sam imao svoj posao advokata, a upravo moj rad me je uvjerio da mogu pronaći način da pomirim druge tako što ću promijeniti njihov način razmišljanja.

Dok su se oni pozdravljali bukom metaka i minobacača, ja sam počeo da otvoreno govorim o opcijama kako bi se ovaj haos završio bez te vrste buke. Pomagao sam osobama na mjestima koja su kasnije spomenuta u vijestima kao lokacije gdje su eksplodirale mine. Nisam imao pojma kako da preživim rat; samo sam znao da se moram olakšati na asfaltu i nikada ne smijem hodati po zemlji. Moja naivna humanost, moja želja da pomognem drugima i moj san o miru klizili su brazdama koje su stvorile vojničke čizme i ulicama gdje

su postavljene mine. Samo ja znam koliko sam bio sretan što sam preživio. Kada bi me neko danas pitao da li bih uradio isto to danas, ne znam kako bih odgovorio. Međutim, danas znam da je za mir bila potrebna naivnost ljudi poput mene. Da nisam bio naivan, siguran sam da ljudi iz moje zajednice koji su mi prijeli zato što sam postao mirovni aktivista danas ne bi bili u stanju promovirati mir, toleranciju, potrebu za integracijom i međuetničkim i međuvjerskim odnosima.

Danas se smatram ratnim veteranom. Bio sam i ostao vojnik mira, tolerancije i razumijevanja. Borio sam se intenzivno, bio sam borac svim svojim srcem i dušom, i štitio sam pitanja koja i dan-danas štitim tako što sam bio prvi koji je prošao linijama fronta. Ja sam „treća strana“, koja je nenaoružana prkosila mecima. Dijelim istu sudbinu s brojnim veteranima koji se osjećaju izmanipuliranim, ljutim i očajnim. Ova situacija dovodi do toga da se osjećam kao nula, ali me također ohrabruje da se nastavim boriti protiv nacionalističkog intelektualizma među kvazivladarima koji preživljavaju od sjemena mržnje i straha.

Vjerujem da svi mirovni aktivisti mogu ispričati brojne priče o periodu rata na Balkanu i također smatram da će doći dan kada će njihov doprinos našim modernim društvima biti priznat. Jednog dana, kada konačno shvatimo koliko su nas izmanipulirali oni koji su se okoristili ratom, bit će izgrađene statue za nas, baš onako kako su izgrađene za brojne borce na konjima, uniformirane, s pištoljima, minobacačima i slično. Danas još uvijek radim kao mirovni aktivista jer duboko vjerujem da će naša kultura sjećanja biti zahvalna onima koji su željeli mir, dok će od mirovnih aktivista koji su za sada pomnoženi s nulom tražiti oprost.

Albert Hani je zamjenik program menadžera Ureda forumZFD-a u Skoplju i regionalni koordinator Programa mirovne edukacije. On je iskusan aktivist, predavač i medijator u oblasti izgradnje mira. Albert Hani je također poznat politički analitičar i predaje multikulturalnu komunikaciju na državnom Univerzitetu u Tetovu.

.....

NEZNANI SRPSKI
DEZERTER,
HEROJ

kome

NIKAD NEĆE
OPROSTITI

.....

Godina 1991. Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija puca naizgled duž guste kapilarne mreže nacionalizma i šovinizma, a stvarno – po liniji pukog otimanja i držanja vlasti.

Kao i sve grabežne ubice, i ove imaju opravdanja, obrazloženja, alibije. Da bi narode, koje sve spaja a gotovo ništa ne dijeli, uvjerali da su krvni neprijatelji, zavukli su ruku duboko u vreću prošlosti i, selektivno, po potrebi, vadili ili odbacivali iz nje sve što su u datom trenutku smatrali da im je od koristi. A taj džak, u najkraćim crtama, pun je duge historije borbi za slobodu i nezavisnost, stradanja za ravnopravnost i pravo na mjesto pod suncem zajedno s drugim narodima; također i povijesti prokletstava minimalnih razlika, kolonijalne manipulacije, bratoubilačkog zatiranja... U tom kontekstu – kada je riječ o Srbiji – navodeno je herojstvo vojnika u Prvom svjetskom ratu, njihova odlučnost da izdrže neizdrživo u odbrani otadžbine ne bi li se nekako nategnuo kontinuitet između dva historijski potpuno različita perioda. Pritom je potpuno prešućivano ili se lažno tumačilo da je u najmračnijem trenutku 1914. Skupština Srbije kao ratni cilj usvojila ujedinjenje svih Južnih Slavena kao jedinog garanta zajedničke slobodne i nezavisne budućnosti. Drugi svjetski rat prošao je još gore. Ističući na jednoj strani ogromne žrtve ustaškog genocida u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, režim u Srbiji u isto vrijeme je marginalizirao i klevetao antifašistički partizanski pokret uz koji je bila većina i srpskog i svih ostalih jugoslavenskih naroda. Istinski borci za slobodu postali su preko noći sumnjiva lica i nacionalni neprijatelji, a kvislinzi i ratni zločinci junaci i primjeri za ugled.

Uz grmljavinu haubica, siktanje višecjevnih bacača raketa i štektnje mitraljeza, sve ovo je ispunilo svrhu – zavladała je logika čopora.

Istinski heroji, međutim, uvijek postoje. U zemlji gdje se životi dijele na one prije i poslije ratova to su postali ljudi koji su odbili da obuku maskirne uniforme, repetiraju AK-47, zasjednu za artiljerijske nišane... Bježeći od policije – vojne i obične – razobličavali su krvoprolića devedesetih kao zločine iz najnižih pobuda; dok je biračko tijelo – vozače kamiona, zidare, frizere, bravare, seljake i sve ostale ljude – dijelila na „naše“ i „njihove“, isključivo po nacionalnom kriteriju, ovi neznani srpski dezerteri odbijali su da imaju išta zajedničko s generalima, paravojnim komandantima i ostalim gospodarima rata; bjesomučno satanizirani kao „nacionalni izdajnici“ i „strani plaćenici“, svi oni su se ustrajno borili protiv rata, razaranja, etničkih istrebljivanja i čišćenja.

Ove heroje progonili su bez milosti i predaha, svim raspoloživim sredstvima, nosioci aktualne vlasti u Srbiji, nekadašnji alfa mužjaci u nacionalnom čoporu, sadašnji prvaci neoliberalizma, evropskih i raznih drugih integracija. Danas, kada su se njihovi – svi do jednog – izbori pokazali kao potpuno pogrešni i pogubni, ti isti govore mnogo toga za što su se davno zalagale njihove nekadašnje žrtve: da se ratovi devedesetih nikad nisu smjeli desiti, da napretka nema bez saradnje u Evropi i, posebno, susjedstvu, da su ljudska i građanska prava neprikosnovena...

Posljednjem srpskom heroju, neznanom dezertetu, ovo nikad neće oprostiti. Njemu je ionako potpuno svejedno. Zna dobro da se u Srbiji, kao i svugdje u svijetu, pravo herojstvo nikad ne mjeri ordenjem i priznanjima.

Filip Švarn,

rođen 1966. godine, je novinar od 1990. godine 1992, počeo je raditi za magazin Vreme u Beogradu. Od 1991. do 1995. godine Švarn je izvještavao o jugoslovenskim ratovima, često bio na frontnoj liniji. Njegova glavna područja izvještavanja su ratni zločini, organizovani kriminal i unutrašnja politika Srbije. Nagrađivan je nekoliko puta za istraživačko novinarstvo. Filip Švarn živi i radi u Beogradu.

Nezavisno društvo novinara Vojvodine i Udruženje BH novinari sprovode projekat „Živeti zajedno”, koji se bavi pozitivnim ljudskim pričama iz vremena ratova. U sklopu projekta urađeno je pet dokumentarnih filmova i objavljeno deset tekstova. Projekat je finansiran sredstvima Medijskog fonda „Jačanje medijske slobode u Srbiji“ Evropske unije, Delegacija Evropske unije u Srbiji. Projekat je podržao i forumZFD.

GORAŽDE: HEROJI BITKE ZA RANJENIKE

Na spomen-ploči na ulazu u Kantonalnu bolnicu u Goraždu ispisana su imena zdravstvenih radnika koji su u bosanskom ratu 1992-1995. poginuli radeći svoj posao. Pored dr Hasana Imamovića, dr Muhameda Pašića, Sabine Pašalić, Mehmeda Živojevića, Alije Kurčića, Satka Ćosa i Nizama Halilovića, tu je i ime jedne Beograđanke – dr Dušanke Vujasić. Iako je imala više prilika da izađe iz grada koji je od 4. maja 1992. bio pod opsadom snaga JNA i srpskih paravojnih formacija, doktorica Dušica nije želela da ga napusti. Kroz goraždansku bolnicu za četiri godine rata prošlo je oko 4.500 ranjenih, a samo u prvoj godini od početka napada na grad do novembra bolnica je primila 1.700 ranjenika. Pokojna dr Dušica, kako su je Goraždani zvali, 25. jula 1992, u jednom intervjuu, objasnila je grupici novinara da je ostala u Goraždu “zbog pacijenata i ljudi iz ovog grada”. “Želela bih preživeti ovaj rat, da se vratim u Beograd, u Srbiju, i da kažem tamo istinu ljudima. Ne ljudima! Želim reći istinu roditeljima, jer moji roditelji ne znaju istinu”, istakla je tada dr Dušica.

Bila je jedna od lekara koja je, kao zubarka, asistirala i u hirurškim zahvatima, a sve vreme rata operacije i amputacije ekstremiteta rađene su bez anestetika i uz pomoć obične testere.

“Ja mislim da u tom momentu nije bilo bolje žene u Domu zdravlja, kao raje, kao drugarice. Radili smo u početku neprekidno. Bilo nas je možda 35, komplet sa doktorima”, rekao je Meho Ćano, vozač kola hitne pomoći.

Dr Dušanka Vujasić poginula je 27. aprila 1993, u 37. godini života, od granata ispaljenih iz VBR-a koje su doletele iz pravca Foče. Bila je u šestom mesecu trudnoće. Nije odmah izdahnula, ali kolege nisu uspele da spase ni nju ni bebu.

Dušica i njen muž Zvonko došli su u Goražde iz Beograda, nekoliko godina pre rata, konkurišući za radna mesta u tom gradu. On je bio inženjer i radio je u jednoj građevinskoj firmi, a u Goraždu su dobili sina Slobodana.

Dušicini roditelji, Drago i Ljubica Dimić, i danas žive u Beogradu. Njen otac priča šta mu je Dušica rekla 29. aprila 1992, nekoliko dana pre

*Drago i Ljubica Dimić,
roditelji Dušanke Vujasić*

početka opsade Goražda. “Rekla je: ‘Čako’, tako me je zvala, ‘razgovaraj sa mnom. Dok je telefon na otvorenoj liniji, pričaj sa mnom, a kad se telefon zatvori više se nećemo čuti.’ I tako je i bilo”, ispričao je Dušicin otac.

Roditelji Dušice Vujasić će, po svojoj želji, biti sahranjeni pored nje u Goraždu. Dušicin otac je razmišljao da joj kosti prenese u Srbiju, a onda se predomislio. “Gde je Dušica radila, gde je poginula, gde je sahranjena, tu neka joj se kosti odmaraju. U Goraždu je niko neće dirati, na onom mestu gde leži.” Njegova žena Ljubica dodaje: “Kad meni neko ovde kaže kako ste mogli dozvoliti da Dušica ostane tamo među njima. A kome, njima? To su divni ljudi i ja kad odem tamo, ja sam toliko prihvaćena, kao da sam skroz živela s njima.”

Sin dr Dušice, Slobodan, jednom prilikom je sreo ženu u Goraždu koja je jako želela da ga upozna. Doktorica Dušica ju je tokom rata nagovorila da rodi dete. Rekla je Slobodanu da kad god pogleda svoju ćerku pomisli na njegovu majku. “I onda čuješ i pomisliš lepo je kada je neko imao toliko uticaja na ljude. Neke za koga celo Goražde zna, neke koga svi toliko poštuju, i onda ti je to podstrek u životu da kažeš: možda sam i ja takav“, kaže Slobodan.

*Grob Dušanke Vujasić
u Goraždu*

Dinko Gruhonjić je nastavnik na Odseku za medijske studije Filozofskog fakulteta u Novom Sadu od 2005. godine. Predsednik je Nezavisnog društva novinara Vojvodine od 2004. godine. Šef je dopisništva za Vojvodinu Novinske agencije Beta od 1997. godine. Glavni urednik je Vojvođanskog istraživačko-analitičkog centra (VOICE, www.voice.org.rs) od 2015. godine. Producent je informativnog portala Autonomija (www.autonomija.info) od 2007. godine.

Mirvete Ramadani

NIKADA NISAM MISLILA DA MOGU BITI OVAKO JAKA

Nakon gubitka njihovih suprug, mnoge žene su preuzele brigu o svojim porodicama i ponovo uspostavile normalan život. Izvještaj o životima udovica iz Velike Kruše koje su pokazale herojsku snagu za svoje porodice.

Tokom uobičajenog februarskog radnog dana, u kojem vrijeme skoro liči na proljetno, Mirvete Ramadani, koja ima 46 godina, nalazi se u svom dvorištu u selu Kruša e Madhe na jugu i popravlja dijelove oko svoga staklenika. Sunčan dan nagovještava da se približava sezona sadnje povrća i da će se obim posla u stakleniku i na otprilike jednom hektaru obradive zemlje koju posjeduje značajno povećati.

„Već sam počela da se pripremam, kupujem plastične prekrivače i đubrivo, čekam da se temperature povećaju“, kaže Mirvete, koja je nakon što su njenog supruga ubile srpske snage prisiljena raditi ovaj posao koji se u kosovskom društvu često smatra isključivo muškim poslom.

Njen suprug Osman, zajedno s još 250 muškaraca iz sela, ubijen je u martu 1999. Selo je bilo utvrda za brojne vojnike Oslobođilačke vojske Kosova (OVK), što je dovelo do toga da su srpske snage pokrenule teške napade.

Nekoliko mjeseci prije nego što je izgubila supruga, Mirvete je rodila dječaka nakon šest kćeri, a nijedna od njih nije bila starija od tinejdžerske dobi. U poslijeratnom periodu se također našla u situaciji da ostane bez kuće, koja je tokom rata bila skoro u potpunosti uništena. Suočena s potrebom da preživi, našla je spas u obradivom zemljištu koje je naslijedila od svoga supruga.

Pored toga što uspijeva izdržavati svoju porodicu od rada kojim se bavi, kaže da joj rad pomaže da potisne loša sjećanja s kojima se teško bori svaki dan.

Iako sada sve izgleda lakše, početak je bio krajnje težak. Kaže da je dobila finansijsku pomoć od međunarodne organizacije kako bi popravila traktor i kupila sjeme za paprike.

„Morala sam krajnje naporno raditi zajedno sa svojim kćerkama kako bih prikupila novac za život

i omogućila djeci sredstva za školovanje“, kaže ona. „Nikada nisam mislila da mogu biti ovako jaka – mislila sam da ćemo umrijeti.“

Mirvete od svoga rada uspijeva zaraditi prosječnu platu od 500 do 600 eura mjesečno, u zemlji u kojoj prosječna plata iznosi otprilike 300 eura. Paprike koje uzgaja prodaje različitim kupcima, a jedan od njih je fabrika krastavaca u tom istom selu, koju su osnovale žene koje su također izgubile muževe tokom rata.

U selu Krusha e Madhe više od stotinu žena svojim radom uspijevaju izdržavati svoje porodice i osigurati školovanje za svoju djecu. Njih oko 25 radi u fabrici krastavaca, koja je u međuvremenu postala poznata u kosovskom društvu po svojim proizvodima. Fabrika je osnovana uz podršku više stranih i lokalnih donatora 2005. godine, a vodi je Fahrie Hoti, koja je također udovica iz sela.

Na dan kada smo posjetili fabriku gospođa Hoti nije bila prisutna jer je imala sastanke kako bi razgovarala o položaju fabrike. Međutim, kada smo je kontaktirali putem telefona, objasnila je da se u fabrici prerađuju različite vrste krastavaca i da se prodaju širom Kosova.

„Ponosni smo na ono što smo postigli i smatramo da ćemo sa svojim radom nastaviti dalje rasti. Sljedećeg jula ćemo objaviti javni poziv i očekujemo da ćemo uposliti još 10 žena, jer je otvaranje radnih mjesta za žene naša glavna misija“, kaže ona.

Kosovo je i dalje jedna od najsiromašnijih zemalja u Evropi. „Mladi Evropljani“ – krilatica koja se često koristi za stanovnike Kosova nakon proglašenja nezavisnosti 2008. godine – suočavaju se s velikim stopama nezaposlenosti i siromaštva, a desetine hiljada osoba, pretežno mladih, pokušavaju pronaći sreću u zapadnim zemljama, mnogi od njih nelegalnim putem.

Altin Hoti, 22-godišnji student, samo je jedan od onih iz sela koji su izgubili očeve u martu 1999. godine. Zahvalan je svojoj majci Shqipe, za koju kaže da je učinila sve što je mogla kako mu otac ne bi toliko nedostajao. Shqipe ima samo šest košnica, a u prošlosti ih je imala daleko više. S novcem koji dobija od prodaje meda svake sezone uspijeva zaraditi za život, ali živi u vrlo teškim okolnostima nakon gubitka svog muža tokom rata.

„Moja majka je radila vrlo naporno i na određeni način je nadomjestila gubitak drugog roditelja. Također smo se uspjeli školovati“, kaže Altin.

ZA HANNU, BUDUĆE PRIČE IZ PROŠLOSTI

*Drugi
svjetski
rat je predstavljao
veliko opterećenje za roditelje
Willema Poelstre. Njegova majka,
Jevrejka, izgubila je brojne članove porodice
u logorima smrti, dok je njegov otac dobrovoljno radio
u fabrici lokomotiva koja se nalazila u Berlinu. Bez obzira na
prigovore iz njihovog okruženja, oni su se ipak vjenčali i živjeli
zajedno do kraja.*

*U svrhu ovog projekta, Poelstra (koji je rođen u
Nizozemskoj 1956. godine) koristio je iskustvo utjecaja
koji je rat imao na njegovu porodicu, nastojeći da
to proširi na nedavni konflikt na Kosovu. U tom
smislu, Willem Poelstra dokumentira historiju
koja se jednostavno ponavlja.*

Ko je Hanna?

Hanna je moja majka. Preminula je 2003. godine. Nakon smrti moga oca 2011. godine otkrio sam kutiju s podacima o historiji moje porodice. Na taj način sam naučio više o historiji porodice moje majke, koja je bila Jevrejka, o njihovoj sudbini tokom Drugog svjetskog rata i holokausta.

Odabrao sam naziv projekta „Za Hannu, buduće priče iz prošlosti“, jer je ona spona s prošlošću moje jevrejske porodice, a time i s mojom prošlošću uopće.

Zašto ste odabrali da dođete na Kosovo za ovaj projekt?

Odlučio sam se da koristim priču mojih roditelja kao metaforu koja je relevantna za sadašnjost – i za budućnost. Intuitivno sam razmišljao o bivšoj Jugoslaviji, a još konkretnije o Kosovu. Etničke podjele i dalje postoje, a srpske i albanske zajednice u brojnim slučajevima žive dijametralno suprotno jedne u odnosu na druge. Njihova podvojenost mi se činila kao priča koju treba ispričati i povezati je s pričom mojih roditelja.

Kakvo je mišljenje ljudi o Vašem projektu na Kosovu? Kakve su reakcije ljudi s Kosova na izložbu?

Do sada smo imali dvije prezentacije, a reakcije su bile različite. Neki ljudi pozdravljaju činjenicu da se historija Kosova prikazuje kroz ovu izložbu u Nizozemskoj i podržavaju ideju da se o prošlosti razgovara u cilju stvaranja bolje budućnosti. Drugi su kritičniji i smatraju da je bezosjećajno prikazivati ovaj projekt, posebno izvan Prištine. Isto tako, činjenica da su prikazane obje strane, i Albanci i Srbi, nešto je što se ne pozdravlja uvijek.

Kakve su reakcije u Nizozemskoj? Da li su drugačije od reakcija na Kosovu?

Reakcije u Nizozemskoj su bile vrlo pozitivne, novine iz Nizozemske su projekt nazvale „širokim pogledom na historiju“. Ljudi su imali priliku da bolje razumiju situaciju na Kosovu s obzirom na to da su poredili svoju vlastitu historiju s historijom Kosova i bili u stanju napraviti poveznice. Međutim, također su postojali komentari o mom ocu da je bio „na pogrešnoj strani“ tokom rata jer je saradivao s neprijateljem.

Da li Vaš projekt doprinosi procesu suočavanja s prošlošću na zapadnom Balkanu? Ukoliko je odgovor da, na koji način?

Vjerujem da suočavanje s prošlošću znači prihvaćanje prošlosti u cilju izgradnje bolje budućnosti. Ja lično ne mogu promijeniti svijet, ali smatram da mogu dati mali doprinos ovom procesu. Pokušavam to učiniti na objektivni način i prepustiti publici da sama donese sud o tome. U tom smislu moj projekt predstavlja doprinos procesu suočavanja s prošlošću, to je sigurno.

*Nedostatak:
Par je izgubio svoj dom kao posljedicu rata 98/99.
Slike Willem©Poelstra*

Sadije:
Šestog maja 1999. Sadije je pogođena u leđa od strane srpskog policajca i ostala je paralizovana do kraja života. Nekoliko godina kasnije smogla je hrabrosti da svjedoči pred Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju u Hagu.

Slike Willem©Poelstra

Protestiranje je sloboda, ali potrebni su ljudi koji se bore za to. Protest
Slike Willem©Poelstra

NOVOSTI

UVIJEK POSTOJI IZBOR – GRAĐANSKA HRABROST U RATU I MIRU

U periodu od 27. do 30. augusta Centar za postkonfliktna istraživanja (PCRC) će u Tuzli, Bosna i Hercegovina, u saradnji i uz podršku *forumZFD*-a i drugih lokalnih i regionalnih partnera, organizovati četverodnevni događaj za mlade pod nazivom „Uvijek postoji izbor“ – građanska hrabrost u ratu i miru. Ovaj događaj za mlade je prvi svoje vrste i ima za cilj da podigne svijest mladih i aktera civilnog društva o temama moralne i građanske hrabrosti i spasilačkog ponašanja, kao i o njihovoj važnosti za postizanje trajnog mira u postkonfliktnom okruženju.

U cilju isticanja herojskih činova običnih ljudi koji su djelovali u ime drugih u trenucima opasnosti, često prelazeći međuetničke podjele, ovaj događaj će koristiti različite oblike multimedijalnih i interaktivnih obrazovnih radionica, od panel diskusija i ličnih narativa, preko kulturoloških aktivnosti, radionica, do izložbi fotografija, pozorišnih predstava i filmova kao pedagoških alata. Učesnici u ovim aktivnostima je 150 mladih studenata i aktivista koji najvećim dijelom dolaze iz regije zapadnog Balkana, kao i mladi učesnici iz Njemačke.

Soraja Zagić

REGIONALNO TAKMIČENJE ZA NAJBOLJE KRATKE PRIČE „BIBER“

Pomirenje nije popularan termin jer se najčešće poistovjećuje s konceptom oprosta ili idejom da sve treba biti zaboravljeno i da se umjesto toga treba okrenuti budućnosti. Međutim, ukoliko se pomirenje posmatra kao potraga za načinima zadovoljenja pravde, ali na takav način da se ne nanosi nepravda drugima, kao šansa da se izgradi jasnija, sigurnija i slobodnija budućnost za sve, onda je to nešto što je hitno potrebno društvima, smatraju organizatori takmičenja „Biber“. Zato se autore poziva da razmišljaju o pomirenju na nove i kreativne načine i inspirišu pričama kojima se prevazilaze postojeće predrasude i ukorijenjena neprijateljstva.

Autori se pozivaju da pišu na albanskom, makedonskom, bosanskom, crnogorskom, hrvatskom i srpskom jeziku. Poziv se upućuje poznatim autorima, ali i onima koji do sada nisu imali priliku da objavljuju priče. Poziv je otvoren do 6. 9. 2015. Takmičenje se organizuje u saradnji sa Centrom za nenasilnu akciju Sarajevo-Beograd.

Za više informacija posjetite: <http://biber.nenasilje.org/>

Maike Dafeld

SLJEDEĆE IZDANJE

Treće izdanje časopisa *Balkan.Perspectives* bavi se načinom na koji se osobe na Balkanu nose s konfliktom i ratom iz prošlosti te na koji način su održale svoj svakodnevni život tokom ovog perioda. Autori se nadalje bave konceptom otpornosti i traume te analiziraju koji mehanizmi osobama pomažu da se suočavaju sa svojom prošlošću.

IMPRESUM

Balkan.Perspectives objavljuje časopis forumZFD

Njemačka organizacija Forum civilna mirovna služba (Forum Ziviler Friedensdienst – *forumZFD*) osnovana je 1996. godine. Ona obučava i šalje mirovne stručnjake u regije u kojima postoje konflikti, gdje sarađuju s lokalnim partnerima u cilju mirnog suživota i nenasilnog rješavanja konflikata.

Na zapadnom Balkanu fokus je na projektima u oblasti suočavanja s prošlošću i promocije dijaloga između suprotnih strana. To uključuje projekte posredovanja u školama, pružanje podrške civilnom društvu ili jačanje kapaciteta medija za konstruktivniji pristup suočavanju s prošlošću.

Ovaj program finansira Ministarstvo za ekonomsku saradnju i razvoj Savezne Republike Njemačke (BMZ).

GLAVNA UREDNICA:

Maike Dafeld

UREDNIČKI TIM:

Milica Cimesa, Sunita Dautbegović-Bošnjaković, Albert Hani, Nora Maliqi, Johannes Rueger, Nehari Sharri

AUTORI:

Dinko Gruhonjić, Albert Hani, Tatjana Milovanović, Johannes Rueger, Željko Stanetić, Oliver Stanoevski, Filip Švarn, Biljana Vankovska, Leslie P. Woodward, Soraja Zagić, Nektar Zogjani

PRELOM:

Kokrra

SLIKA NA NASLOVNICI:

Nehari Sharri

ŠTAMPA:

Envinion

PREVOD:

Merita Fejza (albanski), Bjanka Osmanović (BHS), Biljana Risteska (makedonski)

LEKTURA:

Abdullah Ferizi (albanski), Silvana Krzovska (makedonski), Zinaida Lakić (BHS), Jack Robinson (engleski)

KONTAKT:

Balkan.perspectives@forumzfd.de

MJESTO IZDANJA

Cologne

Forum civilna mirovna služba | Forum Ziviler Friedensdienst e. V. (*forumZFD*)

Kancelarija na Kosovu:	Kancelarija u Srbiji:
Sejdi Kryeziu 8 - Pejton	Prote Mateje 17
10000 Priština	11000 Beograd

Kancelarija u Bosni i Hercegovini:	Kancelarija u Makedoniji:
Branilaca Sarajeva 19b	Borka Taleski 11/4
71000 Sarajevo	1000 Skoplje

Izjava o odricanju od odgovornosti

Balkan.Perspective za cilj ima pokretanje diskusija o suočavanju s prošlošću na Balkanu. Stajališta izražena u ovom časopisu su stajališta njegovih relevantnih saradnika i ne odražavaju nužno stajalište urednika ili *forumZFD*-a. Iako izdavači također pažljivo provjeravaju web poveznice koje se promoviraju u ovom periodičnom časopisu, ne mogu se smatrati odgovornim za sadržaj eksternih web stranica. Slobodno možete kopirati i širiti ovaj materijal dalje u štampanom ili elektronskom obliku, pod uslovom da ne mijenjate tekst, da navodite autore i da ne naplaćujete nikakve naknade za to.